

GÜNAH PSİKOLOJİSİNE DİNİ VE PSİKOLOJİK BİR YAKLAŞIM

Davut CEYLAN

Gaziantep Üniversitesi, Din Psikolojisi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Öz

Günah kelimesi Arapça ‘cünah’ kelimesinden gelmekte olup suç, hata, olumsuz durum anlamlarını içermektedir. Genel olarak da geçerliliğini/meşruiyetini ilahi otoriteden alan yasaklardır. Günahkârlık, psikolojik bir terim olan suçluluk duygusu bağlamında ele alınmakla beraber esas itibarıyla dini bir kavramdır. Batılı düşünürlerce ‘tanrısal yasanın çiğnenmesi’ olarak ifade edilirken İslam âlimlerince *bütünden ayrılış, genel düzene aykırı olmak ve nizama başkaldırı*, bağlamında değerlendirilmiştir. Kur’an’a göre ise; hayatın genelini oluşturan iyilik, hayır ve güzellikler sevap, doğadaki istisnâ ve arızı bir durum olan kötülükler ise günahdır. Hadislerde ise günahlar ve haramlar, insan kalbine rahatsızlık veren yanlış/gayr-ı meşru fiillerdir. O nedenle Elmalılı Hamdi günahları insan için arızı bir durum, Gazali ve Nursi ise zehirli bir gıda olarak ele almıştır. Aynı zamanda Nursi’ye göre kalbi ve ruhi yaralar olan günahların insana sıkıntı verme nedeni yokluk (adem) türünden fiiller oldukları içindir. Zira O’na göre her sıkıntı, elem ve problemin kaynağı yokluk (adem) veya yokluğu netice veren şer (kötülük) fiilleridir.

Ahahtar Kelimeler: Suçluluk, Kötülük, Yokluk (adem), Günah, İnsan, Ayrı-
lık, Sıkıntı ve acı.

A Religious and Psychological Approach to Sin Psychology

Abstract:

The Turkish word “gunah” (sin) originates from Arabic “junah” and means crime, fault or negative state. Generally, sins are prohibitions validated/regulated by divine authority. Sinning is mainly a religious term although it is usually handled with the psychological concept of guilt. It is defined as the “violation of divine law” by western philosophers, while Islamic thinkers evaluated it as

parting from the whole, to be against public order, and uprising. According to Quran, goodness and beauties that make up the majority of life are good deeds whereas bad deeds which are exceptional and non-essential are sin. Moreover, in the hadith sins and haram are illicit/wrong actions which disturb one's heart. Therefore, sin was considered as a non-essential state by Elmali Hamdi, whereas it was regarded as poisonous food by Nursi and Gazali. Also, according to Nursi, the reason why sins (described as wounds of the heart and spirit) disturb people is because they are nonexistence. According to him the sources of troubles, sorrows and problems are nonexistence or evil acts that result in nonexistence.

Key Words: Guilt, Evil, Nonexistence, Sin, Human, Separation, Trouble and Pain.

Giriş:

İnsan sosyal bir varlık olması nedeniyle çevresiyle sürekli etkileşim halinde olan ve eşyayı tanımlayarak onda tasarruf eden bir canlıdır. Kur'an'da eşref-i mahlûkat olarak ifade edilen insanoğlu, varlıklar içinde bir nokta konumunda iken sahip olduğu üstün duyguları ve akli ile büyük bir daire suretini almış ve diğer varlıkları kendi dünyasının figüranı yapmıştır. Bu nedenle arzu ve eğilimlerine had konulmayan insan başka varlıkların hukukuna müdahale etmesi nedeniyle dinen bazı sınırlar konulmuştur ki bu dini sınırlara günah denilmektedir. Zira varlık âleminde her şeyin belirli sınırları vardır. Kendi sınırlarını aşmayan her şey genel düzene uygunluk içinde olup hata yapmadan varlığını devam ettirmekte ve varoluşunu daha ileriye taşımaktadır. Sınırları aşan, ilahi düzene ve eşyanın özüne aykırı olan her şey insanı huzursuz ettiği ve sıkıntı verdiği için bu çalışmamızda dini bir terim olan günah kavramı ile insanın iç huzursuzluğu arasındaki ilişkiyi incelemeye çalıştık.

Psikolojik bir kavram olan suçluluk duygusu her insanda vardır. Bu nedenle inançlı veya inançsız ayrımı olmaksızın evrensel bir değerdir. Fakat toplumdan topluma değişen değerlere baktığımızda insanların yerine getirmemekle huzursuz olduğu görevler farklılık göstermektedir. Bu açıdan suçluluk duygusu göreceli bir varsayım mıdır? Yoksa nesnel bir olgu mudur? İlahi emirlere karşı suç işlemek anlamındaki günahkârlık duygusu da, günah tanımının değişmesiyle her toplumda farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda günaha dair kapsayıcı bir bakış önem arz etmekle beraber günahların insan psikolojisindeki nesnel etkileri inançlardan bağımsız olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışmamızda Gazali, Elmalı Hamdi ve Said Nursi gibi mütefekkirlerin görüşlerine yer vererek günah olgusunun insanın bireysel dünyasında yaptığı etkiyi kısmen dinî kısmen de nesnel olarak değerlendirmeye çalıştık.

1. Günah'ın Etimolojik Tanımı

Tövbe ve istiğfarı ortaya çıkaran günah terimi farsça bir kelime olup sözlükte 'suç' anlamına gelir. Dini bir kavram olarak ilahi emir ve yasaklara aykırı davranış ve tavır içinde bulunmaktır.¹ Arapça'da 'cünah' olarak kullanılan bu kelime Kur'an'daki kullanışı bakımından meyletmek, yönelmek anlamına gelmekle beraber 'darlık ve sıkıntı' manalarında da kullanılmıştır.² Günah, Arapça'ya "cünah" şeklinde geçmiştir. Arapça'da hata, mahsur, sorumluluk manalarına gelmektedir. Kavram olarak kişinin dini değerlere aykırı olan davranışları olarak adlandırılmaktadır.³

Kur'an'da günah kavramına yakın anlamda kullanılan başka kelimeler de vardır. Bunlar genel olarak 'ism, zenb, vizr, hüb, ma'siye ve cürm' kelimeleridir.⁴ Bu kelimelerin kısa da olsa içerdiği anlamlarına bakmakta fayda vardır.

İsm kelimesi sözlükte işleyene ceza gerektiren, insanı hayır ve sevaptan alıkoyan fiil veya bundan doğan sorumluluk,⁵ Zenb ise "arka, geri, kuyruk" manasına gelen zenebden türetilerek "sonu kötü olan fiil" manasını içermektedir.⁶ Zenb kelimesini, ism kelimesinden ayıran başlıca özellik ise zenb kelimesi, hem kasıtlı, hem de kasıtsız olarak işlenen günahı gösterirken, ism kelimesi, özellikle ve kasten işlenen günah anlamında kullanılır.⁷ Kur'an'da on ayette geçen "ağırlık" manasındaki vizr veya evzar kelimeleri, bu ayetlerin çoğunda 'manevi yük ve sorumluluk' ilgisiyle ism yerine kullanılmakta olup,⁸ Kur'an'da geçtiği yirmi beş yerde daha çok insanlar arasındaki münasebetler için kullanılan cünah kelimesi de "Kişiyi haktan saptıran fiil veya davranış"

1 KARAGÖZ, İsmail (ed.), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, 3. Baskı, s. 204-205.

2 EL-İSFAHANİ, *Müfredat / Kur'an kavramları Sözlüğü*, Abdülbaki Güneş (Çev), Çıra Yay, İstanbul, 2012, "c-n-h" md, s.246.

3 FIRAT, Erdoğan, *Şahsiyet Gelişiminde Tevbenin Fonksiyonu*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi,1982, s. 89.

4 SOYSALDI, H. Mehmet, *İslam'da Günah Kavramı, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 2001, s.145.

5 EL-İSFAHANİ, *Müfredat / Kur'an kavramları Sözlüğü*, e-s-m md. s.66.

6 EL-İSFAHANİ, *Müfredat / Kur'an kavramları Sözlüğü*,z-n-b md, s.402.

7 KILIÇ, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Konya, 1984, s. 26-27.

8 EL İSFAHANI, , *Müfredat / Kur'an kavramları Sözlüğü*, v-z-r md. s.1153.

anlamına gelmektedir.⁹ Hub kelimesi ise Kur'an-ı Kerim'de yetim malı yiyenler için doğrudan "günah" anlamında yer almaktadır.¹⁰

Beşerî kanun ve kuralların çiğnenmesi "suç" olarak adlandırılırken; dini alandaki hata ve aşırılıklar da dinden dine değişiklik göstermekle beraber "günah" olarak nitelendirilmektedir. İlahi emirlerin yerine getirilmemesi veya yasakların çiğnenmesiyle ortaya çıkan aşırılıklar dini, ahlaki, vicdani açıdan sorumluluk gerektirir. Bu olgu günah terimi ile ifade edilmektedir.¹¹ Bu bağlamda günahı, insanın Allah'a ve O'nun otoritesine karşı işlediği suçlar şeklinde ele almak mümkündür.

2. Kur'an'da ve Hadislerde Günah Kavramı

Kur'an-ı Kerim'de, günahı tanımlayacak birçok kelime olmakla beraber genel olarak bireysel ve toplumsal yaşamı derinden etkileyen bir olgu olarak sunulmaktadır. Zira günah işleyen bir insan en başta kendine sonra çevresindekilerin meşru haklarına müdahale etmektedir. Aynı zamanda Allah ile kurduğu ilahi hukuku çiğnemekte ve insan onun emirlerine başkaldırmaktadır. Bundan dolayıdır ki Kur'an'da insanların cehennemle korkutulmaları ve sonlarının trajik şekilde bitişi günahın yol açtığı bu vahim durum tasvir etmek nedeniyle olduğunu söylemek mümkündür.¹²

Günah kavramına Kur'ani bağlamda baktığımızda genel itibariyle 'bütünden ayrılaş, genel düzene aykırılık, arızî durum, karanlık ve zulmet, kötüye ve çirkine gidiş' gibi anlamlar içerdiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Kur'an günah kavramına dair farklı kelimelerin kullanımı ile bu hataların arkasındaki psikolojik neden, yanlıştın sebebi ve hatadaki gerçek niyeti ifade etmiştir.¹³

Öte yandan Kur'an'da sevap ve günahların bahsedilme sıklığı açısından da bir husus dikkat çekicidir. Zira Kur'an'da günahkârların ve şerhlerin cezası detaylı biçimde anlatılmakta olup sevaplar için bu söz konusu değildir. Bu sorunun cevabı Kur'an'da vardır. Zira Kur'an varlık, hayat ve varoluşa dair her şeyi hayır, nur ve güzellik olarak görmektedir. Hayatın özünde esas olan iyilik ve güzelliiktir. Buna kısaca sevap denil-

9 El İsfehani, Müfredat, *Müfredat / Kur'an kavramları Sözlüğü*, c-n-h mad. s.246.

10 Nisa, 4/2.

11 Ed: M. KANDEMİR, Yaşar, HARMAN, Ömer Faruk, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, Cilt 14, 2014, "Günah maddesi", s. 278.

12 KILIÇ, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Konya, Hibaş Yayınevi, 1984, s. 32.

13 Ed: M. KANDEMİR, Yaşar, BEBEK, Adil, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, s. 282-284. ŞENTÜRK, Mustafa, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim' e Göre İlk Günah ve Kadın", *İslami Araştırmalar Dergisi*, XXII, sayı 1, Ankara, 2011, s. 32-43; ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, *İslam'da Büyük Günahlar*, Yeni Boyut Yayınları, 1998, İstanbul, s. 20.

mekte ve Kur'an hayatın geneline de böyle bakmaktadır. İnsanın yaratılışı da *-İslam üzere olması hasebiyle-* sevap ve hayır işleme üzerinedir. Hayatın içindeki günah ise bir istisnadır. Yaratılışa ve fitrata aykırı olduğu için düzeni bozan günah unsurlarına Kur'an dikkat çekmekte ve insanı eşyanın özüne karşı suç işlemekten alıkoymak için günahın çirkinliği üzerine tasvirlerde bulunmaktadır. Zira günah hem bireyin gelişimini hem de toplumun ilerlemesini aksatmakta, mutsuzluk ve çatışma nedeni olmaktadır.¹⁴

Kur'an'da "Allah ile olan ahitlerini bozdular"¹⁵ anlamındaki ayet de Said Nursi açısından günahkârları tarif etmektedir. Nursi'ye göre insan, selim fitrat ile dünyaya gelmesi ve bu yaratılışı nedeniyle Allah ile doğruluk üzerine bir anlaşma yapmıştır. Fakat dünyadaki yaşamında insan günaha ısrar etmek ve onu yaşam biçimi haline getirmekle hayır ve güzellik üzerine olan fitratını bozmaktadır. O'na göre ayetteki 'bozmak' (nakz) ifadesi selim fitratın bozulmasıdır. Günahlar insan fitratını bozarak onları kendine ve çevresine zarar veren bir canlıya dönüştürmektedir.¹⁶

Hadisler bağlamındaki günah kavramı ise Kur'an'ın ifadesine paralel bir anlam arz etmektedir. Zira Hz Peygamber'in günaha dair şu hadisi vardır. *"İyilik, nefsinin kendisine ısındığı, kalbinin mutmain olduğu; huzura erdiği şeydir ve de ahlakın güzel olmasıdır. Günah ise kalbini, nefsinin ve vicdanını rahatsız eden, tırmalayan ve insanların duyup öğrenmesinden hoşlanmadığın şeydir."*¹⁷ Başka bir hadiste ise, Rasulullah, Vabisa adlı sahabiye şöyle der:

*"Nefsine danış, kalbine danış ey Vabisa! İyilik, nefsinin kendisine ısındığı ve kalbinin mutmain olduğu şeydir. Günah ise, nefsinin tırmalayan ve göğsünde tereddüde yol açandır."*¹⁸ Bu hadislerden anlaşıldığı kadarıyla Hz peygamber günahın mahiyetine hakkında şu iki nokta üzerinde durmaktadır.

a) Günahlar, insanın kalbine rahatsızlık vermektedir.

b) Başkalarının duymasından ve görmesinden rahatsız olduğun şeylerdir.¹⁹

Hz. Peygamber konuya dair Kur'an-ı Kerim'e atıfla şu ifadelerde bulunmaktadır. *"Kul, bir hata işlediği zaman kalbine siyah bir nokta vurulur. Şayet el çeker, mağfi-*

14 ÖZTÜRK, İslam'da Büyük Günahlar, s. 20-22.

15 Bakara, 2/27.

16 NURSİ, Said, İşarat-ül İ'caz, Envar neşriyat, İstanbul, 2011, s.165-166.

17 Müslim, "Birr", 5; Tirmizi, "Zühd", 52; Ahmed b. Hanbel, *el-Miisned*, IV, 162, 227.

18 Darimi, *Sünen*, Buyü, s. 2.

19 SOYSALDI, H. Mehmet, İslam'da Günah Kavramı, s. 146. KILIÇ, Kur'an 'da Günah Kavramı, s. 35-36.

ret diler ve tövbe ederse kalbi cilalanır. Eğer (bunu yapmayarak) günaha tekrar dönerse (günah işlemeye devam ederse), siyah nokta daha da artırılır ve neticede bütün kalbini istila eder.” İşte Allah’ın, “Gerçek şu ki onların kazanmış oldukları günahlar, kalplerini örtmüştür”²⁰ diye belirttiği örtü budur.”²¹

Gazalî, bu ayet ve hadiste insan üzerindeki günah etkisini ayna örneğiyle açıklamaktadır. O’na göre insanın aynaya yansıyan nefesinin aynayı karartması gibi kalpte oluşan günah kirleri onu kirletir. Bu kirlilik zamanla insanın karakterini de olumsuz etkilemektedir.²²

Hadişte “Günahların kalbi kirletmesi ve zamanla örtmesi” bahsini Said Nursi yine Kur’an’da bahsi geçen Hz. Eyyûb kıssası bağlamında ele almaktadır. O’na göre Hz. Eyyûb’un hastalığı nedeniyle kalbine ve diline ulaşan kurtlar gibi, insanın işlediği günahlar da birer manevi kurt olarak onun kalp ve dilini hasta etmektedirler. İnsanın duygularının kaynağı olan kalbi zarar görmektedir. Alışkanlık haline getirilmiş günahlar ise “Kötülükler onların kalplerini kirletmiştir.”²³ ayeti bağlamında kalbin mühürlenmesine yol açmaktadır.²⁴

Sonuç olarak; Kur’an’ın geneline bakıp günah hakkında şu söylenebilir. Allah tarafından yasaklananları yapmak, emredilenleri ise yapmamak bağlamında meşruiyetini Allah’ın varlığından alan her şeye saldırıp yıkma, yasaklı ve şer olma hükmünü Allah’tan alan fiil, hal ve tavırları da işleme durumudur.²⁵

3. Din Psikolojisi Açısından Günah Kavramı

Kutsal ve metafizik varlık alanlarıyla bağlantılı olan günah, temelde dinsel bir kavramdır.²⁶ Günah, yukarıda da ifade edildiği vechile, Tanrısal buyruklara karşı gelmektir. İnsan ile Allah’ın arasını açan, bireyi ruhen bağlandığı ve huzur bulduğu Yaratıcısından koparan veya koparma noktasına getiren tüm davranışlardır.²⁷ İnsanın günah eğilimi çevresi tarafından beslenen dürtüleri ile ortaya çıkmakta ve bu dürtülerini bastırarak veya onları başka tarafa yönlendirerek dinî-ahlâkî kısıtlama ve emir-

20 Mutaffifin, 83/14.

21 Tirmizî, Tefsir, 74/3654.

22 Gazalî, Ebu Hamid, *İhyau Ulumiddin*, Âlemu’l-Kütub, Dımeşk, ts., IV/10.

23 Mutaffifin, 83/14.

24 NURSİ, Said, Lemalar, s.8.

25 KILIÇ, Kur’an’da Günah Kavramı, s. 32-33.

26 KÖSE, Ali, "Günah - Psikoloji", *DİA*, XIV, s. 278.

27 YAPICI, Asım, *İslam’da Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*, İstanbul, 1997, s. 27.

lere uyabilmekte bazen de karşı koyamayıp boyun eğmektedir. İnsanın kendindeki kuvvetli dürtülere karşı koyması oldukça zordur. Hatta şuurlu davranışlarda bile bilinçaltından gelen bu dürtü ve eğilimlerin etkisi söz konusu olmaktadır. Dinen günah sayılan bu dürtü ve eğilimlerle mücadele, bazen kişilikte psikolojik çatışmalara yol açabilir. Bu da iç sıkıntısı ve depresyona sebep olur ki klasik psikanalize göre insan bu sıkıntıyı yaşamamak için dürtülerini farklı yönlerle kanalize etmektedir.²⁸

Dürtülerin etkisiyle anlaşılmaz ve şaşırtıcı şekilde insan günaha ansızın düşmekte ve bireyi manen sıkıştırarak yaptığından pişmanlık noktasına getirmektedir. İnsan bu süreçte kendine olan saygısını kaybederek kendini kirlenmiş gibi hissederek. Bu da ruhsal bir tepki olarak nefreti doğurur.²⁹

Genel olarak günah kavramı ile psikolojinin alanına giren suç kavramı arasında yakın bir ilişki vardır. Zira suçlardaki psikolojik etken ceza korkusu iken, günahlarda Allah'a, Peygamber'e, Kur'an'a ve bütüncül olarak kişinin sahiplendiği inancına saygısızlık gibi etkenler bireyin psikolojisine etki eden faktörler olmaktadır. Bu nedenle birey, günah işlerken basit ve bireysel bir suçun ötesinde daha derin bir suçluluk psikozuna da girmektedir.³⁰ Belirsizliği doğuran ve bir kişinin yanlış yapmış olma hissi olarak tecrübe edilebilen suçluluk duygusu ise³¹ bireyin, davranışından dolayı kendini kınaması ve pişman olması olarak da tarif edilebilir. Bu bağlamda suçluluk duygusu dinden bağımsız olarak bireyin sahip olduğu ahlaki kurallar da dâhil, önemli ahlaki ilkelerin fark edilecek bir biçimde çığnemesinden doğmaktadır.³² Suça karşılık olarak bağışlanma ya da karşılık arama evrensel bir dinamiktir. Zira kendisini bu halde bulan insan hatanın verdiği rahatsızlık ve suçluluk duygusundan arınmak için çabalar.³³

Din ise suçluluk duygusuna "günah" boyutunu ilave eder. Psikolojik bir gerçeklik olan suçluluk, birçok insanın tecrübe ettiği evrensel insani bir olaydır. Bu sebeple o, dini eğilimden önce gelebilir. Fakat din, bu hisse daha ileri bir boyut kazandırarak Allah için suç olan günah anlamını katar. Dini duygu bunu yaparken vicdanın derinlerinde olan sert ve cezalandırıcı tanrı imgesini harekete geçirir. Ya da merhametiyle affeden ve bu hissi yapıcı, onarıcı bir faaliyete çağırarak ilahi minnettarlığa aracı yapar.

28 KÖSE, Ali, "Günah - Psikoloji", *DİA*, XIV, s.285.

29 KILIÇ, Kur'an'da Günah Kavramı, s. 29-30.

30 ÜNALAN, Abdullah, Hadislerde Günahın Psiko-sosyal Boyutu, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 2012, s.93.

31 FAİVER, Christopher; Ingersoll, Eliot, and O'brien, Eugene; "Religion, Guit and Mental Healt" *Journal of Counseling and Development*, Sayı 78, 2000, s. 77.

32 FAİVER, Religion, Guit and Mental Healt, s. 91.

33 FAİVER, Religion, Guit and Mental Healt, s. 82.

Fakat burada önemli bir nokta şudur ki; suç faktörünün, dini suçluluk veya günah kavramına dönüşümü derin bir inanç ile mümkündür. Çünkü dini eğitimle yetişmiş insanlarda daha derin bir vicdan yapısının olduğu görülmüştür. Bu durumda din kendisini ahlak kanunlarının temeli, tevbe de hatanın telafi vasıtası olarak arz eder.³⁴ O yüzden insan kişiliğinde ortaya çıkan suç eğilimi, günah kavramıyla daha etkili bir çözüm ve telafi yoluna çekilmiş olur.

Said Nursi de Hökelekli gibi suça metafizik bakış olan günahın insan üzerindeki derin etkisini ele almaktadır. Suç ve günah arasındaki ayrım bağlamında Nursi hırsızlığa meyil gösteren birinin durumunu ele almaktadır. Hırsızlık olayını yalnız toplumsal bir suç olarak gören bu insandaki suç eğilimini engelleyen faktör, yakalandığı takdirde maruz kalacağı hapis cezası olmaktadır. Bu da ondaki yalnız vehim hissini harekete geçirmekte ve nefsinden gelen eğilimi engel olamamaktadır. Fakat aynı eylemin günah olarak tanımlanması ilahi otoriteyi tanımış bireyde (müminde) vicdan, akıl, kalb gibi tüm cihazları harekete geçirerek bireyin suç eğiliminin önüne geçmektedirler. Nursi insandaki bu durumu manevi yasakçı olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle suça günah anlamının atfedilmesi psiko-sosyal açıdan toplum huzurunun temeli olmaktadır.³⁵

Modern hukuk sistemindeki hapis cezası da Nursi'ye göre bu bağlamda ele alınmaktadır. Zira modern hukuktaki hapis sisteminin bireyi ıslah etme amacı paralelinde Nursi bu ceza sistemine Kur'anî bir ifade olan medrese-i yusufiye açısından bakmaktadır. Burada Nursi'nin önemsedığı nokta suça, günah açısından bakılmasıdır. Bu bakış ile birey, özgürlüğün kısıtlanması olarak gördüğü hapis cezasını sosyal ortamdaki günahlardan bir kurtuluş, günahın açtığı kirden temizlenme sebebi ve günahı tanımlayan ilahi otoriteye yaklaşma nedeni olarak göreceği için ceza süreci pişmanlıkla beraber hatadan arınma süreci olacaktır. Bu nedenle Nursi'ye göre cezanın en verimli hali suça yüklenen günah anlamı ile ortaya çıkmaktadır.³⁶

Freud'a göre ise insanlarda yaygın olarak hissedilen suçluluk duygusu dini bir kaidenin çiğnenmesinden değildir. Tam tersine bu duygu süper egonun etkisiyle özümsemiş sosyal emirlerden doğmaktadır. Fakat her iki durumda da, çiğnenmiş olan bir ahlak kanunun varlığı görülmektedir.³⁷ Fakat günümüzde suçluluk duygusu ile ilgili kavramlaştırmalar Freud'un psiko-dinamik bakış açısını reddetmekle beraber Narramore suçluluk duygusunu süper egodan doğan bir şey olarak ifade etmektedir. O'na

34 HÖKELEKLİ, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2013, s. 103-105.

35 NURSÎ, Hutbe-i Şamiye, s.75-76.

36 NURSÎ, Sözlür, s.149.

37 Faiver, Religion, Guit and Mental Healt, s.77.

göre insanın çocukluğu döneminde gelişip bireyin yasamı boyunca özümsemiş, sabit ve daimi bir takım şemalar vardır. Bu şemaların temeli, fiili olarak dini konularla ya da hayattaki deneyimlerle ortaya çıkmakta ve bireyin mizacında ve disfonksiyonel bir gelişimde yatmaktadır. Narramore ve Counts bu görüşle ilgili kendi açıklamalarında “gerçek suçluluk duygusuna” Tanrı’nın yasasını çiğnemeye karşılık olarak Kutsal Ruh’tan gelen bir mesaj olarak bakmakta, “yanlış suçluluk duygusuna” ise potansiyel olarak aşırı toplumsallaşmış bir süper egodan gelen daha esasî bir mesaj olarak işaret ederler.³⁸ Bu bağlamda ‘gerçek suçluluk duygusunu’ günah kavramıyla ilişkilendirmek mümkün olup onun kültürel aidiyetlerden bağımsız olarak insan doğasında suçluluk duygusuna neden olduğu söylenebilir.

4. Said Nursi’nin Risale-i Nur Adlı Eserinde Günahkârlık Duygusuna Yaklaşımı

Günah kavramına Risale-i Nur’da Eyyüb peygamberin kıssası bağlamında rastlamaktayız. Kıssada Hz Eyyû (AS)’ın yaşadığı hastalık ve bu hastalıktan ortaya çıkan kurtların vücuduna yerleşmesi ve ona zarar vermesi ele alınır. Nursi’ye göre Eyyüb peygamber’in bedenindeki kurtlar esasında her insanın ruhundaki günahlardır. Zira “*Hazret-i Eyyüb Aleyhisselâm’ın zahiri yara hastalıklarının mukabili, bizim bâtinî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazret-i Eyyüb’den daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz.*”³⁹ Bu bağlamda O’na göre kalp ve ruhtaki bu etkisi nedeniyle günahlar insanda vicdan azabı ve sıkıntılara yol açmaktadırlar.⁴⁰

Öte yandan Nursi günahları eşyanın özüne ve evrensel nizama aykırı fiiller olarak ifade etmekte ve günah eylemini kâinatın düzenine bir başkaldırı olarak görmektedir.⁴¹ O’na göre tüm kötülüklerin kaynağı yokluk ve yok oluş olduğu gibi günahların tümü yokluğu netice veren eylemlerdir.⁴² Bu bağlamda Said Nursi’nin günah kavramını toplumsal bir kabul veya inançtan öte nesnel bir gerçeklik olarak ele aldığı, insan doğasının arızı bir durumu veya doğadaki istisnai bir kötülük olarak gördüğü söylenebilir.

38 Faiver, Religion, Guit and Mental Healt, s. 77.

39 NURSÎ, Lemalar, s.8.

40 NURSÎ, Lâtif Nükteler, s.65. Asayî Musa, s.22.

41 NURSÎ, İşaratül i’caz, s. 165. Mesnevi-i Nuriye, s. 238.

42 NURSÎ, Lemalar, s.217.

A. Said Nursi'ye Göre Günahın Neden Olduğu Hüzün Hali

Nursi'nin günah kavramını yokluk (adem) ile ilişkilendirmesi dikkate değer bir durum olması nedeniyle günahın insan dünyasına bu minvaldeki etkisi üzerinde durmaya çalışacağız.

Nursi temelde insandaki ve doğadaki problem ve kötülüklerin özünün yokluk olduğunu ifade etmektedir. Güzellik, hayır ve iyiliklerin tamamı varlık ve varoluşla alakalı olduğu gibi şer ve çirkinliklerin esasında adem, firak ve yok oluş vardır. Bu bağlamda günahlar birer çirkinlik olarak adem ve yokluk türünden fiiller olmaktadır.⁴³ Nursi'ye göre yokluk (adem) ve yok oluş insan için cehennemden daha acıdır. Bu yüzden O'na göre insan varlığa âşıktır. Var olmak, kazanmak, büyümek, mükemmelere doğru gitmek ve varlığını sürekli kılmak onun yaratılışında olan hususiyetler olup yokluk, kaybetmek, unutulmak ve terk edilmek gibi vaziyetler onun için korkunç ve ürkütücüdür.⁴⁴ O yüzden her insan zaman ve mekân düzleminde kendine ait kazanımlarıyla -*Spinoza'da mikro evren olarak ifadesini bulan*- bir âlemi var etmektedir. Said Nursi insanın sahip olduğu bu evrenini bir bahçeye veya gemiye benzetir. Bu âlemlerde insanlar geçmiş ve gelecekle bağlantılı olup mekânsal olarak da bulunduğu konumdan öte yerlerde fikren, kalben veya hayalen var olmakta ve yaşamaktadırlar. Böylece insan, duyguları ve duyu organlarıyla bir tür suyun yayılmasına benzer şekilde hayatıyla sürekli eşyayı kapsamakta ve kuşatmaktadır.⁴⁵

Nursi'ye göre ilahi otoriteyi tanıyarak iman etmiş her müminin âlemi, Allah'a itaat etmek suretiyle geçmiş ve geleceği kapsayacak şekilde daha ileri bir varlığın sahibi olmaktadır.⁴⁶ O'na itaatsizlik anlamına gelen günahlar ve haramlar ise bireyin dünyasında kalben veya zihnen alakadar olduğu varlıklara karşı bağlarını zayıflamakta ve onun zaman-mekân düzlemindeki varlıkları yok ederek, birey ayrılık ve yokluklardan gelen acı ve elemi yaşamaktadır. Nursi'nin gemi veya bahçe olarak resmettiği insanın varlık dünyası günahlarla sürekli zarar görmektedir.⁴⁷ Günahların adem türünden fiiller oluşunun anlamı burada ortaya çıkmakta ve Nursi'ye göre insanın dünyasında yaşadığı bu ayrılık ve kopuşlar olarak ifadesini bulmaktadır.

43 NURSİ, Asay-ı Musa, s. 77, “*Bütün fenalıklar ve günahlar ve şerlerin mâyesi ve esasları ademdir, tabhı ribdir. Sureten vücudun altında, adem ve bozmak saklıdır.*” Lemalar, s. 72-73, s. 217.

44 NURSİ, Şualar, s.621, s. 62, İşarat-ül İ'caz, s. 84.

45 NURSİ, Sözlere, s. 167. s. 506. “*Hayat, tabaka-i insaniye olan en yüksek mertebeye çıktıkça, öyle bir inbisat ve inkişaf ve tenevvür eder ki; hayatın ziyası olan şuur ile, akıl ile bir insan kendi hanesindeki odalarda gezdiği gibi, o zihayat kendi aklı ile avalim-i ulviyede ve ruhiyede ve cismaniyede gezer.*” Asay-ı Musa, s.172.

46 NURSİ, Şualar, s.756.

47 NURSİ, Sözlere, s. 167.

Said Nursi'nin ayrılık ile günah arasındaki ilişkiyi kendi ifadelerinde şu şekilde görmekteyiz. *“Kat’iyyen bil ki: Senin dalaletin hükmüyle bütün geçmiş zaman-ı mazi ölmüş ve madumdur ve içinde cenazeleri çürümüş bir vahşetli mezaristandır. İnsaniyet alâkadarlığıyla ve dalalet yoluyla senin başına ve varsa ve ölmemiş ise kalbine, o hadsiz fıraklardan ve o nihayetsiz dostlarının ebedî ölümlerinden gelen elemeler, senin şimdiki sarhoşça, pek kısa bir zamandaki cüz’î lezzetini imha ettiği gibi; gelecek istikbal zamanı dahi itikadsızlığın cihetiyle yine madum ve karanlıklı ve ölü ve dehşetli bir vahşetgâhtır. Oradan gelen ve başını vücuda çıkaran ve zaman-ı hazıra uğrayan biçarelerin başları, ecel celladının satırıyla kesilip hiçliğe atıldığından, mütemediyen akıl alâkadarlığıyla senin imansız başına hadsiz elîm endişeler yağdırıyor.”*⁴⁸

Bedenindeki herhangi bir organı kaybetmek gibi, insanın sahip olduğu zaman ve mekân düzleminden ayrılan her nesne bireye yaşattığı yokluk nedeniyle üzüntüye yol açmaktadır. Ölüm korkusu, seyahat kaygısı, unutulmak, değer görmemek, terk edilmek, kaybetmek gibi insanın hayatında acı ve hüznü yol açan tüm kaygıları bireyin yokluk veya yok oluş karşısındaki tutumu bağlamında değerlendirmek mümkündür. Zira irvin Yalom’un *“Her kaygının temelinde ayrılık kaygısı vardır.”*⁴⁹ sözünü destekler nitelikte Nursi *“ruh-u beşeri en ziyade sıkın, ayrılmalardan neş’et eden elemelerdir.”*⁵⁰ ifadesiyle ayrılık ve ayrılmaların ademe yol açma bağlamında insandaki etkisini belirttiğini görmekteyiz.

Said Nursi günahın neden olduğu ayrılık acısını somutlaştırmak bağlamında hareket halindeki bir araçtan dikenli bir çiçeği koparma eylemini ele almaktadır. Hareket halindeki birey meyve veya çiçeği koparmak için elini uzattığında dikenler batmakta, hareketten gelen ayrılıktan dolayı ise eli kanatarak parçalaması gibi günahlar da dikenli çiçeğe benzer şekilde zamanın akışıyla nedeniyle insan kalbini yaralamaktadırlar. Hareketli araç zamandaki akış ve değişim, meyvelerdeki dikenler ise Nursi’ye göre günahlardaki elem ve hüznü neden olan gayri meşru zevklerdir.⁵¹ Said Nursi günahın insanda neden olduğu ayrılık acısı nedeniyle onu zehirli bala benzetmektedir. Yenildiğinde tatlı gelen ve zevk veren bal, içindeki zehir gibi acı verici olan ayrılık acısıyla insanda sıkıntı ve hüznü dönüştürmektedir.⁵²

Fakat burada günah ile inançsızlık arasındaki ilişkiye Nursi’nin gözünden bak-

48 NURSİ, Asa-yı Musa, s.16.

49 YALOM, İrvin, Varoluşçu Psikoterapi, Çev: Zeliha iyidoğan Babayigit, İstanbul, 1999. s.582.

50 NURSİ, Şualar, s.757.

51 NURSİ, Mesnevi-i Nuriye, s.109.

52 NURSİ, Mesnevi-i Nuriye, s.125, s.148, Asay-ı Musa, s. 22, Şualar, s. 302. s. 675.

makta fayda var. İslamî mezheplerin bir kısmı büyük günahları inkâr ile denk tutmuştur. Mutezile mezhebi “büyük günahı işleyen imanını kaybeder veya iman ve küfür ortasında kalır.” Yaklaşımına karşılık Nursi Ehl-i Sünnet’in yaklaşımına paralel şekilde günah ile inkârı birbirinden ayırmış fakat günah ile küfür/inkar arasındaki dinamik bir ilişkiden bahsetmiştir. Zira O’na göre “her günah içinde küfre (inkâra) gidecek bir yol vardır.” Eğer günahlar istiğfar ile imha edilmezse kalbi karartarak zaman içinde kalpteki imanın etkisini yitirmesine neden olmaktadır.⁵³ Bu nedenle günah ile inkâr ayrı olmakla beraber mahiyet olarak benzerlikleri vardır. Çünkü her ikisi de adem türünden olan ve bozma işlevi gören olgulardır.⁵⁴ Bu nedenle Nursi günahın insandaki psikolojik etkisini mümin bireyler için değerlendirmektedir. O’na göre inançsız insanlar Allah’a iman ile elde edilen manevi varoluştan mahrum oldukları için böyle bir kayıp onlarda söz konusu değildir.

Günahların yol açtığı diğer tür sıkıntı ise günahın kendi türünden meydana getirdiği sıkıntılardır. Nursi günahların insana sürekli bir sıkıntı yaşattığı ve bunun da işlenen günah türünden olduğunu belirtir. Örnek olarak gurur ve kibirde öyle ağır bir yük vardır ki gururlu adam herkesten hürmet beklediğinden ve beklentisini de tam elde edemediğinden sürekli bir sıkıntı çeker. Hırs ve israf içinde aynı şey geçerlidir. Hırslı insana her şeyden şikâyet eder halde manevi ve kalbi bir sıkıntıyı yaşatır. Haset duygusu da herkesten önce haset eden kişiyi yakar. Bu yüzden O’na göre günahlar zehirli bal örneğinde olduğu gibi cezası kendi içinde saklı olan ilahi suçlardır. Günahkâr insan, kalbi ve ruhi bir acı ve sıkıntıyı günah yaşantısının hemen ardından hissetmekte ve bu sıkıntı uzun zamanlar devam etmektedir.⁵⁵

B. Said Nursi Açısından Günahın Kurtulma Yolu

İnsanı yaratan Allah, onu hem günah hem de sevap işlemeye elverişli bir donanım ile var etmiştir. Bununla beraber insana vahiy yoluyla bazı sınırlar çizmiştir. Hata işlediği durumda takınacağı tavrı da tayin etmiştir. Günah işlediğinde rahmeti, sevap işlediğinde ise gazabı hatırlamasını istemiştir.⁵⁶ Said Nursi de insan yaratılış itibarıyla eğilimlerine sınır konulmamış olduğu için dürtü ve arzuları kendine ve başkalarına zarar verecek şekilde yayılma özelliği gösteren bir yaratılışla ele almaktadır. İyilikleri çekmek, kötülükleri de uzaklaştırmak için insan fitratına konulan bu hisler çeşitli sebeplerle çoğu zaman ilahi emirle çizilen vicdani sınırları çiğneme eğilimi göstermek-

53 NURSİ, Lemalar, s.9.

54 NURSİ, Asay-ı Musa, s.77, Lemalar, s.217, Sözler, s.168.

55 NURSİ, Latif nükteler, s.65.

56 ŞENTÜRK, Hâbil, İbadet Psikolojisi, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 112-113.

tedirler.⁵⁷ Said Nursi, günah olarak ifade edilen bu arzuların bastırılarak bilinç dışına itilmesinin yanlış bulmaktadır. O'na göre insan meşru olmayan tüm isteklerinin yaşam içinde ona acı verecek zehirli bir bal olduğunu fark etmelidir. Bu nedenle günah eğilimlerini bastırmak yerine -yukarıda bahsedildiği gibi- günahın neticesinde ortaya çıkan acı ve üzüntüyü değerlendirmek suretiyle bilinçli şekilde ondan vazgeçmelidir. Bu davranış biçimi birey için daha sağlıklı bir kişilik gelişimi olacaktır.⁵⁸

Değerlendirme ve Sonuç

Günah terimi dini, kültürel bir terim olup dinlerin ortaya çıkışından bu yana insanların dünyasında yer edinmiş önemli bir kavramdır. Batılı düşünürlerce, tanrısal buyruklara itaatsizlik olarak ifade edilirken İslam âlimleri bütünden kopuş, nizama başkaldırı ve doğal halin bozularak arızı durumun ortaya çıkışı bağlamında değerlendirmişlerdir. Etimolojik olarak Arapça cünah kelimesinden gelen terim; hata, yanlış yol, darlık, sıkıntı ve ağrılık gibi anlamlara gelmektedir.

Kur'an'a göre kâinattaki her şey normal akışı içinde hayır iyilik ve güzelliştir. Şer, kötülük ve günahlar doğadaki istisnai olgulardır. Bu nedenle insan günah ve şer yoluna girmekle eşyanın doğasına aykırı bir yola girmektedir. Hadislerde ise günah, kalpteki kirlenme ve zararlı lekeler olarak ifade edilmiş olup günah işleyen insanda kalp darlığı ve başkasının görmesinden utanma gibi etkiler meydana getirdiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda Gazali ve Nursi günahları insan kişiliğine zarar veren zehirli gıdalar olarak ele almıştır. Aynı zamanda günah kirlerinin tevbe ile giderilmemesi sonucu insanı inançsızlığa düşüreceğini '*kalbin mühürlenmesi*'⁵⁹ anlamında değerlendirmişlerdir.

Din psikolojisi ise günah kavramını suçluluk psikolojisinin daha özel hali olarak değerlendirerek bu suç tanımının içini ilahi ve metafizik etkilerle doldurulması olarak ele almıştır. Zira suçluluk duygusunda birey toplumsal bir baskıyı hissederken günahı ilahi, Kur'ani ve meleki değerlere bir başkaldırıyı hissetmektedir. Bu nedenle günahın insandaki etkisi daha derindir. Birey bu duyguyu çözümleyemez ve bastırma yoluna giderse daha nevroitik bir hal alabilir.

57 NURSİ, İşarâtül İ'caz, s. 23.

58 NURSİ, Asay-ı Musa, s.22, Sözlere, s.765. "Meselâ, haram sevmekte bir kıskançlık elemi ve firak elemi ve mukabele görmemek elemi gibi birçok ârizalar ile o cüz'i lezzet, **zebirli bir bal** hükmüne geçer. Ve o gençliğin sû-i istimali ile gelen hastalıkla hastahanelere ve taşkınlıklarıyla hapishanelere ve kalb ve ruhun gıdasızlık ve vazifesizliğinden neşet eden sıkıntılarla meyhanelere, sefahethanelere veya mezaristana düşeceklerini bilmek istersen, git hastahanelerden ve hapishanelerden ve meyhanelerden ve kabristandan sor. Elbette ekseriyetle, gençlerin gençliğinin sû-i istimalinden ve taşkınlıklarından ve gayr-ı meşru keyiflerin cezası olarak gelen tokatlardan eyablar ve ağlamalar ve esefler işiteceksin." Şualar, s.204.

59 NURSİ, Lemalar, s. 9. NURSİ, İşarâtül İ'caz, (mühürlenmiş kalpler kısmı) s. 77.

Said Nursi da günah kavramını bir kaç açıdan ele almıştır. O'na göre günah - kötülük (şer) ve âdem (yokluk) arasında ontolojik bir ilişki vardır. Bu üç şey birbirinin yerine geçebilen ve özü itibariyle aynı olan şeylerdir. Bu bağlamda Said Nursi'ye göre tüm kötülük ve şerler özü itibariyle birer ademdir. İnsan bunalımlarının özünde de adem vardır. Günahlar da bir tür adem (yokluk) sebebi oldukları için yapısal olarak birer kötülüklerdir. Bu bağlamda Nursi'ye göre günahlar insan dünyasındaki bir takım varlıkların yokluğuna sebep olduğu için, ademden müteallim olan insan hüznü ve bunalıma sürüklenmektedir. Ölüm korkusunun ve ayrılıklardan gelen acının nedeni de insana yaşattıkları yokluk veya yok oluş duygusu nedeniyledir. Kendi dünyasının bir parçası olan herhangi bir kişi veya nesnenin (velev ki değersiz de olsa) insandan ayrılışı veya insanın sahip olduğu zaman-mekân düzleminden kopuşu, bir tür yokluk olduğu için insan ruhuna acı vermektedir. Unutulmak, kaybetmek, değer görmemek, terk edilmek gibi nedenlerle insanın duyduğu hüznü de Nursi ye göre ayrılığın yok açtığı adem (yokluk) acısı olması gibi günahlar da özünde ademi netice veren fiiller olarak insana aynı hüznü yaşatmaktadır. İçerdiği bu etki nedeniyle Said Nursi günahları zehirli bala benzetmektedir. Zira zevki geçtikten sonra zehir gibi olan acı olan ayrılık ve pişmanlık acısını yaşatmaktadır.

Kaynaklar

EL-İSFAHANI, *Müfredat / Kur'an kavramları Sözlüğü*, Abdulkaki Güneş (Çev), Çıra Yay, İstanbul, 2012,

FIRAT, Erdoğan, *Şahsiyet Gelişiminde Tevbenin Fonksiyonu*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1982.

FAİVER, Christopher; Ingersoll, Eliot, and O'brien, Eugene; "Religion, Guit and Mental Healt" *Journal of Counseling and Development*, Sayı 78, 2000.

GAZALÎ, Ebu Hamid, *İhyau Ulumiddin*, Âlemu'l-Kütub, Dımeşk, ts., IV/10.

HÖKELEKLİ, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2013.

KILIÇ, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Konya, Hibaş Yayınevi, 1984.

Kur'an-ı Kerim, TDV Yayınları, 2011, Ankara.

NURSİ, Said, *Mesnevi-i Nuriye*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.

NURSİ, Said, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.

NURSİ, Said, *Latif Nükteler*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.

NURSİ, Said, *Lemalar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.

- NURSİ, Said, Asayî Musa, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- NURSİ, Said, İşaratül i'caz, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- NURSİ, Said, Hutbe-i Şamiye, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- SOYSALDI, H. Mehmet, İslam'da Günah Kavramı, *İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 2001.
- ŞENTÜRK, Habil, İbadet Psikolojisi, İz Yayıncılık, İstanbul, 3. Baskı, 2009.
- ÜNALAN, Abdullah, Hadislerde günahın Psiko sosyal boyutu, İnönü üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2012.
- YALOM, İrvin, Varoluşçu Psikoterapi, Çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit, İstanbul, 1999.
- YAPICI, Asım, İslam'da Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü, İstanbul, 1997.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, İslam'da Büyük Günahlar, Yeni Boyut Yayınları, 1998, İstanbul.